

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 3, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 630

А. М. Дейнека,

*д. е. н., доцент кафедри економіки та менеджменту лісових підприємств,
Національний лісотехнічний університет України, м. Львів*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ І ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ „СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ”

M. Deyneka,

doctor of economic, assoc. prof., NUFWT of Ukraine, Lviv

WAYS OF IMPROVEMENT OF ECONOMIC AND NATURE PROTECTION ACTIVITY OF NATIONAL NATURAL PARK „SKOLYVSKY BESKYDY”

Проведено детальний аналіз історії та сучасного стану функціонування національного природного парку „Сколівські Бескиди”. Проаналізовано джерела фінансування природоохоронної діяльності парку, головними з яких є трансферти з державного бюджету та власні надходження від рекреаційної та лісгосподарської діяльності. Здійснено аналіз виконання природоохоронних програм, які діють в парку. Зазначені програми мають екологічне, соціально-економічне та просвітницьке спрямування. Встановлено, що міжнародні програми, які здійснюються на партнерських засадах із країнами Європейського Союзу, мають високу позитивну економічну, екологічну та соціальну ефективність. Для підвищення рівня екологічної свідомості громадян велике значення має реалізація просвітницьких програм. Розширення і удосконалення мережі рекреаційної інфраструктури у перспективі дозволяє збільшити надходження коштів. Запропоновані нові перспективні для впровадження форми рекреаційної та природоохоронної діяльності.

The detailed analysis of history and modern state of functioning of national natural park „Skolyvsky Beskids” is conducted. Sources are analysed financing of nature protection activity of park, main from that are transfers from the state budget and own receivables from recreational and forest activity. An analysis is carried out implementations of the nature protection programs, that operate in a park. The marked programs have ecological, socio-economic and elucidative aspiration. It is set that the international programs that come true on partner principles with the countries of European Union have high positive economic, ecological and social efficiency. For the increase of level of ecological consciousness of citizens realization of the elucidative programs has a large value. Expansion and improvement of network of recreational infrastructure the receipt of money allows in a prospect to increase. The new perspective for introduction forms of recreational and nature protection are offered.

Ключові слова: національний природний парк, рекреація, туризм, надходження коштів, природоохоронна діяльність, економічна діяльність.

Keywords: national natural park, recreation, tourism, receipt of money, nature protection activity, economic activity.

Постановка проблеми. Питання функціонування установ природно-заповідного фонду в умовах економічної нестабільності набувають особливої актуальності. Недостатній рівень бюджетного фінансування спонукає до пошуку додаткових джерел надходження коштів.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми підвищення ефективності функціонування установ природно-заповідного фонду, збереження біологічного різноманіття опубліковані в наукових працях М. А. Голубця, В. С. Кравціва, С. М. Стойка, О. О. Кагало, І. М. Шпаківської, В. І. Довбенка та інших.

Виклад основного матеріалу. На території Львівської області найбільшою установою природно-заповідного фонду є Національний природний парк „Сколівські Бескиди”. Національний природний парк „Сколівські Бескиди” створено Указом Президента України № 157 від 11 лютого 1999 року на базі лісового заказника загальнодержавного значення „Сколівський”, а також частини території ландшафтного заказника загальнодержавного значення „Зелемінь” та ландшафтного заказника місцевого значення „Майдан”, заповідних урочищ „Дубинське”, „Сопіт”, „Журавлине”.

Парк створено у басейнах р. Стрий та її притоки р. Опір на площі 35261 га, з яких 24369 га передано парку в постійне користування, а 10892 га включено до його складу без вилучення у постійного землекористувача Сколівського військового лісгоспу. Межі парку переважно збігаються з межами природних територіальних комплексів і проходять вододільними хребтами та руслами річок.

Парк створено з метою збереження, відтворення і раціонального використання ландшафтів західної частини Українських Карпат з типовими та унікальними природними комплексами, що мають важливе природоохоронне, екологічне, естетичне, освітнє та рекреаційне значення.

За останніми даними наукового флора парку налічує понад 600 видів судинних рослин [1, с.9]. З них до Червоної книги України занесено 37 видів. Серед них - баранець звичайний (*Huperzia selago*), плаун річний (*Lycopodium annotinum*), арніка гірська (*Arnica montana*), шафран Гейфеля (*Crocus heuffelianus*), лілія лісова (*Lilium martagon*) та ін.

На території НПП „Сколівські Бескиди” виявлено також 39 видів рослин, що є рідкісними [1, с. 9]. Серед них – аконіт молдавський (*Aconitum moldavicum*), аконіт строкатий (*Aconitum variegatum*), цибуля переможна (*Allium victorialis*), китник колінастий (*Alopecurus geniculatus*) та ін. Тут зростає майже 200 видів лікарських рослин.

Рослинність парку типова для регіону Бескидів, де переважають корінні чисті й мішані букові та ялицеві ліси. Дуже рідко трапляються природні смереківі фітоценози, сформовані аборигенною формою смереки з гостролуस्कатиими шишками. Найпоширенішими є похідні смеречники, в яких замість аборигенної гостролуस्कатої переважає флюхтонна туполуската некарпатська смерека. Є тут і культури ялиці білої, які створювалися в Бескидах у минулому столітті. У парку збереглися також фрагменти 150–200-річних букових фітоценозів пралісового типу (Майданське та інші лісництва).

Найбільші площі в парку займають хвойні породи (55.6%). Серед них переважають смерека звичайна та ялиця біла, насадження яких займають, відповідно, 72.6 та 26.3% від площі всіх хвойних деревостанів.

Фауна хребетних тварин НПП „Сколівські Бескиди” та його околищ налічує 244 види, в т.ч. 20 видів риб, 12 видів земноводних, 6 видів плазунів, 154 види птахів, 52 види ссавців [2, с.119].

Основну групу ссавців становлять лісові звірі – лисиця (*Vulpes vulpes*), звичайним видом є вовк (*Canis lupus*). З хижаків, занесених до Червоної книги України, на

території парку трапляються ведмідь бурий (*Ursus arctos*), рись (*Lynx lynx*), кіт лісовий (*Felis silvestris*), борсук (*Meles meles*), видра (*Lutra lutra*), горностаї (*Mustela erminea*).

На території НПП реакліматизований зубр європейський (*Bisonus bonasus*). На виконання програми „Реінтродукції зубра європейського в „Сколівських Бескидах” було завезено для перетримки та подальшого випуску в природу 11 зубрів. На сьогоднішній день нараховується 17 особин зубра.

Територію НПП „Сколівські Бескиди” населяє етнічна група українців – бойки. У населених пунктах, що належать до зони діяльності НПП, збереглися унікальні за своєю архітектурою церкви так званого „бойківського” стилю. Чимало їх є пам’ятками архітектури місцевого та загальнодержавного значення: церква святої Трійці, 1842 р. та дзвіниця, XIX ст.; церква св. Миколая, 1824 р. (с. Крушельниця); церква св. Параскевії, 1876 р. та дзвіниця XIX ст. (с. Коростів); церква та дзвіниця, 1824 р. (с. Корчин); церква, 1879 р. (с. Мита); каплиця Пресвятої Діви Марії, 1838 р. (с. Підгородці); Михайлівська церква, 1882 р. (с. Росочак); церква св. Михайла, XIX ст. (с. Сопіт); церква, XIX ст. (с. Урич). У гірських селах збереглися своєрідна архітектура житла, самотні звичай та розмовний діалект.

На території НПП знаходиться низка археологічних пам’яток та поселень: в околицях с. Крушельниця в урочищі Чертіж – археологічне поселення VII-III ст. до народження Христа; біля с. Сопіт в урочищі Копонь – могильник племені голіградської групи фракійського гальштату VII-II ст. до народження Христа; на околиці м.Сколе на березі р.Опір – язичницьке святилище IX-X ст.

Із найдавніших пам’яток Київської Русі біля с. Урич збереглися руїни Давньоруської фортеці „Тустань” XI-XIV ст. Зараз це Державний історико-культурний заповідник „Тустань”. На території національного природного парку (на правому березі р. Опір) є могила київського князя Святослава Володимировича.

Унікальним об’єктом на території парку є озеро Журавлине (є ще й інші місцеві його назви – Мертве озеро, Морське око). Знаходиться воно в Сколівському лісництві біля с. Кам’янка. В цьому місці зростає рідкісна журавлина болотна, ряд видів сфагнових мохів та інших рослин-гігрофілів.

Зараз функціонують і є привабливими для рекреації і туризму рекреаційні пункти, зокрема: „Водоспад на р. Кам’янка”, „Колодка”, „Павлів потік”, „Майдан”, „Тустань”. Прокладено та промарковано еколого-пізнавальні стежки та маршрути в кількості 11шт., найпопулярнішими серед них є: „Бучина”, „Крокус”, „На гору Лопата”, „На водоспад”, „Долиною річки Кам’янки”, „м. Сколе - г. Парашка – с. Майдан”. Також на території парку промарковані: 2 кінні маршрути, 1 веломаршрут, 2 автомобільні маршрути та облаштовано 2 туристичні притулки, які можуть приймати одночасно близько 160 чол.

У 2013 році на утримання об’єкта ПЗФ всього було витрачено 11315,8 тис. грн., з них за рахунок державного бюджету – 1126,8 тис. грн., та інших джерел – 189 тис. грн [3].

У 2013 році на території НПП було проведено 152 екскурсій для організованих груп, з них – 81 для шкільних груп. Діяли зони відпочинку „Тустань”, „Явори”, „Манмансталь”, „Водоспад на р.Кам’янка”, „Павлів потік”. За даний період територію нащарку відвідали 43 тис. туристів.

Протягом року у рекреаційних зонах проводилась робота по благоустрою, надавалась можливість розташування палаток, обладнано стоянку для автотранспорту, влаштовані малі архітектурні форми, місця для розведення вогнищ та ін.

За рекреаційний сезон 2013 року було зібрано 225626 грн. На рис. 1 зображено динаміку надходження коштів за надання рекреаційних послуг протягом 2001-2013 років.

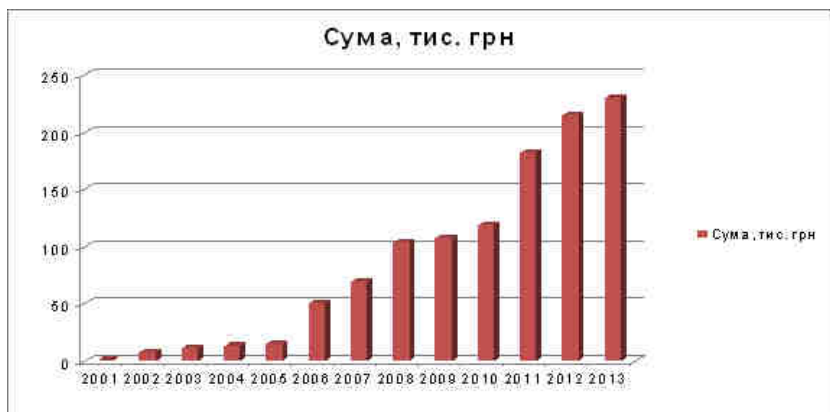

Рис. 1. Надходження коштів за надання рекреаційних послуг протягом 2001-2013 рр.

НПП „Сколівські Бескиди” володіє розвинутою рекреаційною і туристичною інфраструктурою та ефективно працює по 10 природоохоронних програмах в напрямках екологічного, економічного і соціального розвитку, а саме:

1. Програма реінтродукції бізона європейського (зубра) в Сколівських Бескидах (Українські Карпати) на період до 2015 року (програма державна, термін реалізації 2008-2015рр.)

Мета програми полягає у відновленні оптимальної за чисельністю субпопуляції зубрів на території Сколівських Бескид та забезпечення комплексних довготривалих наукових досліджень за процесом реінтродукції зубра.

На виконання цієї програми було завезено для перетримки та подальшого випуску в природу 11 зубрів. На сьогоднішній день нараховується 17 зубрів. За зубрами ведеться постійний контроль з боку науковців, ветеринарів.

Отримано фінансування з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища на суму 99,0 тис. грн для закупівлі кормів для зубрів на підготовчий період 2013-2014 рр.

2. Програма збереження та підвищення чисельності популяції ведмеда бурого в національному природному парку „Сколівські Бескиди” до 2015 року (програма регіональна, термін реалізації 2010-2015рр.).

Мета програми: збереження ведмеда бурого на території НПП „Сколівські Бескиди” та відтворення в Українських Карпатах.

На виконання цієї програми проведено зимовий облік та моніторинг сезонної міграції ведмеда бурого та на схемі парку відмічені місця перебування особин. Згідно зимового обліку в 2014 році обліковано 27 особин ведмеда бурого.

3. Збереження та відновлення глухаря звичайного в Сколівських Бескидах на період до 2015 року (програма регіональна, термін реалізації 2010-2015рр.).

Метою програми є збереження та відтворення глухаря в Сколівських Бескидах. В рамках даної програми вивчається досвід розведення глухаря в інших країнах та можливість впровадження цієї практики в національному парку. Проведено облік та картографування 8 глухарів та обліковано 4 токовища.

4. Вирощування гінкго дволопатевого на території національного природного парку „Сколівські Бескиди” на період до 2018 року (програма регіональна, термін реалізації 2008-2018 рр.).

Метою програми є використання гінкго дволопатевого як цікавого інтродуцента для декоративного садівництва. Програма погоджена Львівським обласним управлінням лісового та мисливського господарства та затверджена Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища у Львівській області в 2008 році.

На даний час створено плантацію з 60-ти штук гінкго дволопатевого в Крушельницькому лісництві, де ведеться постійний моніторинг з боку науковців.

5. Збереження та відновлення насаджень з участю тиса ягідного в Сколівських Бескидах на період до 2018 року (програма регіональна, термін реалізації 2008-2018 рр.).

Мета програми полягає у підвищенні рівня біотичного і ландшафтного різноманіття Сколівських Бескид шляхом відновлення оптимальної кількості лісових насаджень з участю тиса ягідного.

На виконання цієї програми було зібрано та застратифіковано 2000 шт. насіння тиса ягідного (500 шт. із куртин в кв.20 вид. 16 Бутівлянського лісництва і ще 500 насіння з-під алей тиса по вул. О.Кобилянської, 1 у м. Львові). Це насіння було застратифіковано та висаджено у парники, з якого було отримано 1115 шт. сіянців, які висаджено в лісові культури на площі 3,1 га.

6. Програма розвитку еколого-освітньої діяльності на території НПП „Сколівські Бескиди” на період 2010-2015 рр. (програма регіональна, термін реалізації 2010-2015 рр.).

Метою програми є активізація еколого-освітньої діяльності, створення та облаштування нових еколого-освітніх центрів, зелених класів та навчальних екологічних стежок, оптимізація мережі екологічних стежок та маршрутів. При парку створені три еколого-просвітницькі центри, метою діяльності яких є проведення еколого-просвітницької роботи серед дітей, школярів, студентів та широкого загалу. Особливу увагу заслуговує еколого-просвітницький центр у Бутивлянському лісництві, де можна побачити гербарії рослин у файлах, стенд анатомічної будови рогів оленя благородного, стенд анатомічної будови рогів козулі європейської, фотоілюстрації із старовинних та сучасних фотографій, де можна порівняти різні архітектурні і природні об'єкти з віковою різницею приблизно 100 років, "дерево-загадка", на якому зображено 10 фігур живих істот, наукові видання парку. Завдячуючи спільній співпраці з Львівським обласним центром еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді в Сколівській ЗОШ І ст. діє гурток „Юні друзі природи”. Окремим пунктом слід виділити проведення конкурсів на природоохоронну тематику (кращий твір та малюнок, пасхальна писанка, фотоконкурс, новорічна композиція та ін.), мета яких - формування активної громадянської позиції щодо збереження природи, залучення підрастаючого покоління до природоохоронної діяльності.

7. Програма розвитку рекреаційної діяльності на території НПП „Сколівські Бескиди” на період 2009-2013 рр. (програма регіональна, термін реалізації 2009-2013 рр.).

Метою програми є забезпечення екологічної безпеки, підвищення рівня природоохоронної діяльності, збереження місцевих пам'яток історії та культури, зростання життєвого рівня населення, забезпечити відпочинок відвідувачів парку на сучасному європейському рівні. На виконання програми створено два туристичні притулки (в урочищі „Дубина” - на 100 місць та урочищі „Тустань” - на 60 місць). Облагоджено 8 питних джерел: „Янкова криниця” Сколівського лісництва, „Мала річка” і „Зеленівське” Крушельницького лісництва, ур. Магура Бутивлянського лісництва, ур. „Росохацькі полонини” Завадківського лісництва.

Всього по НПП „Сколівські Бескиди” нараховується:

- рекреаційних зон – 5;
- рекреаційних пунктів – 8;
- рекреаційних притулків – 2;
- піших еколого-пізнавальних стежок та маршрутів – 11 загальною протяжністю 110 км;
- кінних маршрутів - 1 загальною протяжністю – 10 км;
- веломаршрутів – 1 загальною протяжністю – 9 км;
- автомобільних маршрутів – 2 загальною протяжністю – 61 км.

8. Програма дослідження стану похідних насаджень ялини європейської та вивчення шляхів відтворення корінних лісових фітоценозів на території НПП „Сколівські бескиди” до 2018 року (програма державна, термін реалізації 2008-2018 рр.).

Метою програми є розробка методів відтворення корінних для регіону ялицево-букових лісів шляхом переформування похідних ялиників.

На виконання програми в смерекових насадженнях щорічно проводиться ряд санітарно – оздоровчих заходів: суцільно - санітарні рубки, вибірково санітарні рубки, лісовідновні рубки (суцільний спосіб рубання), лісовідновні рубки (вибіркового способу рубання).

9. Програма „Лісівничі дослідження заповідної зони НПП „Сколівські Бескиди” на період 2010-2015 роки (програма регіональна, термін реалізації 2010-2015 рр.).

Мета програми - виявити найкраще збережені корінні лісостани та дослідити їх фітоценотичну, просторову структури, особливості функціонування. На виконання програми було проведено вивчення складу грибів Сколівських Бескид за участю науковців Національного університету ім. Т. Шевченка (м.Київ), Національного університету ім. Ів. Франка (м.Львів). В результаті обстеження виявлено, що на території парку проростає 57 видів шапкових грибів, причому 25 - вперше для карпатських лісів. Серед останніх два види були вперше зареєстровані на території України, один вид занесений до Червоної книги України, як дуже вразливий. В результаті обстеження території заповідної зони Сколівських Бескид за участю науковців Національного лісотехнічного університету України (м. Львів), Національного університету ім. Ів. Франка (м. Львів) було виявлено старовікові добре збережені ліси. В найбільш цікавих місцях закладено пробні площі: за допомогою GPS проведено картографування „старих” лісів, продовжено дослідження ксилотрофних грибів як індикаторів порушеності лісів.

10. Допомога у розвитку сільського туризму у національному природному парку „Сколівські Бескиди” (програма регіональна, термін реалізації 2007-2012 рр.).

Мета програми - розвиток сільського зеленого туризму на території Національного природного парку „Сколівські Бескиди”.

Ця програма виконувалась громадською екологічною організацією „Природа” за фінансової підтримки Міжнародної благодійної організації „Добробут громад”, що фінансується МБФ „Хайфер Продакст Інтернешнл”. Протягом терміну виконання програми було закуплено 11 коней гуцульської породи; проведено озеленення 20 сільських садиб, які займаються зеленим туризмом; закуплено 8 сідел для верхової їзди; закуплено насіння трав та конюшини; закуплено ветпрепарати; проведено понад 20 тренінгів на різні тематики.

У програмі нараховується 18 коней гуцульської породи віком більше 2 роки.

Дана програма завершилася 1 липня 2012 року і всі проведені заходи протягом 2013 року були пов'язані з моніторингом та підбиттям підсумків.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Удосконалення економічної і природоохоронної діяльності національного природного парку „Сколівські Бескиди” полягають у наступному:

- співпраця з власниками „зелених” садиб на паритетних умовах – вони надають житло, а парк проводить екскурсії;
- розвиток нового виду туризму – природоохоронного із залученням вітчизняних та іноземних туристів, які хотіли б спостерігати за такими видами тварин як зубр європейський, ведмідь бурий, вовк;
- організація турів вихідного дня у співпраці з власниками „зелених” садиб із залученням туристів до місцевих традицій, побуту, фольклору тощо;
- організація екскурсій на гірські вершини парку з елементами аеротерапії;
- ведення широкої реклами рекреаційних послуг, що надаються парком, для залучення більшої кількості відвідувачів;
- подальша розбудова рекреаційної інфраструктури парку;
- започаткування нових (у тому числі спільних із країнами Євросоюзу) та продовження виконання діючих природоохоронних програм.

Література.

1. Мілкіна Л. І., Дейнека А. М., Приндак В. П. Національний природний парк „Сколівські Бескиди”. Раритетний фітоценофонд. – Львів: Камула, 2011. – 160 с.: іл.
2. Дейнека А. М., Бандерич В. Я., Башта А-Т. В. та ін. Національний природний парк „Сколівські Бескиди”. Тваринний світ. – Львів, СПОЛОМ. – 2007. – 176 с., з іл.
3. <http://www.lvivlis.com.ua>

Referrals.

1. Milkina, L. I. Dejneka, A. M. and Pryndak V. P. (2011), Natsional'nyj pryrodnyj park „Skolivs'ki Beskydy”. Rarytetnyj fitohenofond [National Park "Skole Beskids." Rare fitohenofond], Kamula, L'viv, Ukraine.
2. Dejneka, A. M. Banderych, V. Ya. and Bashta, A-T. V. (2007), Natsional'nyj pryrodnyj park „Skolivs'ki Beskydy”. Tvarynnyj svit [National Park "Skole Beskids." Wildlife], SPOLOM, L'viv, Ukraine.
3. Lviv Regional Department of Forestry (2014), available at: <http://www.lvivlis.com.ua/> (Accessed 20 Feb 2013).

Надійшла до редколегії 17.03.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"